22-EBVÂBU'L-AMEL FÎ'S-SALÂT
1- Namaz Isinden (ve Namazi Takviye Etmek Üzere) Oldugu Takdirde Namaz Içinde Elle Yardim Isteme Babi
2- Namaz Içinde Nehyedilen Kelam Babi
3- Namaz Içinde Erkeklerin "Slibhânallah" ve 'Elhamdu lillâh" Nevinden Sözlerinin Caiz Olacagi Babi
4- Namaz Içinde Bazi Kimselerin Isimlerini Söyleyen Yahud Yine Namaz Içinde Iken (Namazi Bozup Bozmayacagini) Bilmeyerek' Baskasina Selam Veren Kimse Babi
5- El Çirpmak Kadinlara Mahsüstur Babi
6- Namazi Içinde Yüzünü Yürüdügü Tarafa Cevirmeksizin Geri Geri Giden Yahud Kendisine Inecek Bir Isten Dolayi Önüne Dogru Ilerleyen Kimse Babi
7- Bab : Anasi, Namaz Kilmakta Olan Evladini Çagirdigi Zaman?
8- Namaz Içinde Iken Çakil Taslarini El ile Dokunup (Gidermek) Babi
9- Namazda Iken Üzerine Secde Etmek Için Elbiseyi Yere Yaymak Babi
10- Namaz Içinde Iken Yapilmalari Caiz Olacak (Diger) Ameller Babi
11-Bab: Musalli, Namazda Iken Hayvani Bagli Bulundugu Yerden Ansizin Çözülüp Bosansa (Ne Yapar)?
12- Namaz Içinde Iken Tükürük Çikarmak ve Üfürmek Nevinden Caiz Olacak Seyler Babi
13- Namazi Içinde Iken Erkeklerden Bilmeyerek El Çirpan Kimsenin Namazinin Bozulmayacagi Babi
14- Bab : Namaz Kilan Kimseye "Ileri Git" Yahud "Bekle" Denildigi Zaman, Bunda Be's Yoktur
15- Bab : Musalli Namaz Içinde Iken Selama Mukaabele Etmez
16- Namaz Içinde Iken Meydana Gelecek Herhangi Bir Isten Dolayi Elleri Yukari Kaldirmak Babi
17- Namazda Iken Elini Bos Bögrü Üzerine Koyma(nin Hükmü) Babi
18- Bab : Insan Namaz Içinde Iken Herhangi Bir Seyi Düsünür

Rahman ve Rahim olan Allah'in ismiyle

22-EBVÂBU'L-AMEL FÎ'S-SALÂT

(Namaz Içinde Amel Bâblari) [1]

1- Namaz Isinden (ve Namazi Takviye Etmek Üzere) Oldugu Takdirde Namaz Içinde Elle Yardim Isteme Babi

Ve Ibn Abbâs:
Insan, namazi içinde kendi bedeninden istedigi herhangi bir organi ile yardim isteyebilir (yânî organini kullanabilir) demistir [2]. Ebû Ishâk Amr ibn Abdillah da namazi içinde kendi basligini eliyle koyup kaldirmistir [3] Alî ibn Ebî Tâlib de namazda sag elinin avuç içini sol

kolunun bilegi ile eli arasindaki eklem üzerine (yahud ayaktaki ayni eklem üzerine) koymus ve namazda cildi kasimakta ve elbiseyi düzeltmekte be s yoktur, demistir [4].

1-.....Bize Mâlik, Mahrame ibn Süleyman'dan; o da Ibn Abbâs'in himayesinde bulunan Kurayb'den haber verdi. Kurayb de Mah-rame'yeîbn Abbâs(R)'tan söyle haber verdi:
îbn Abbâs, bir gece mü'minlerin anasi olan Meymûne'nin yaninda kalmis. Meymüne, Ibn Abbâs'm teyzesidir. Ibn Abbâs söyle dedi: Ben (basimi) yastigin enine koyarak uzandim. Rasûlullah ile ehli de baslarini yastigin boyuna koyarak uzandilar. Rasülullah uyudu. Tâ gece yariyi buldugu, yâhud biraz evvelce, yâhud biraz sonraya kadar. Sonra Rasülullah uyandi. Akabinde oturdu ve eliyle yüzünden Uykuyu sildi. Ondan sonra Âlu Imrân Sûresi'nin son on âyetini okudu. Sonra kalkti ve asili duran küçük bir kirbaya uzandi. O kirbadan güzelce bir abdest aldi. Sonra dikilip namaz kilmaya koyuldu. Abdullah ibn Abbâs dedi ki: Ben de kalktim ve O'nun yaptigi gibi yaptim. Sonra gittim ve O'nun (sol) yanina, namaza durdum. Rasülullah sag elini basimin üzerine koydu ve sag kulagimi eliyle tutup büküyordu [5]. Iki rek'at kildi, sonra iki rek'at, sonra iki rek'at, sonra iki rek'at, sonra iki rek'at kildi. Ondan sonra tek (rek'atli bir namaz) kildi. Sonra müezzin O'na (çagirmaya) gelinceye kadar yine uzandi. Sonra kalkti ve hafif iki rek'at namaz kildi. Sonra da evinden çikip sabah namazini kildirdi [6].

2- Namaz Içinde Nehyedilen Kelam Babi [7]

2-.....Abdullah ibn Mes'ûd (R) söyle demistir: Biz (Islâm'in baslangicinda) Peygamber (S) namazda oldugu hâlde kendisine selâm verirdik; O da bize selâmla mukaabele ederdi. Biz Habes Meliki olan Necâsî'nin yanindan döndügümüz zaman (yine namazda iken) Peygamber'e selâm verdik, fakat bu defa Peygamber bize selâmla mukaabele etmedi. Ve: "Sübhesiz namaz içinde (Allah ile) büyük bir mesguliyet vardir" buyurdu.

3-.....Bize Hüreym ibnu Sufyân, el-A'mes'ten; o da Ibrâhîm'den; o da Alkame'den; o da Abdullah ibn Mes'ûd (R)'danolmak üzere, bir önceki hadîs tarzinda tahdîs etti.

4-.....Ebû Amr söyle demistir: Zeyd ibn Erkam bana söyle dedi:
Muhakkak biz, Peygamber zamaninda namaz içinde iken kelâm ederdik. Bizim herhangi birimiz (yanindaki) arkadasina kendi hacetini söylerdi. En sonunda "Namazlara ve orta namazi muhafazaya devam edin. Tam husu' ve tâat ediciler olarak Allah için dîvân durun1' (ei-: 238) âyeti indi de, bize namazda susmak emrolundu [8].

3- Namaz Içinde Erkeklerin "Slibhânallah" ve 'Elhamdu lillâh" Nevinden Sözlerinin Caiz Olacagi Babi

5-..... Sehl ibn Sa'd (R) söyle demistir: Peygamber (S) Amr

ibn Avf ogullan arasinda sulh (yânî baris) yapmak üzere (onlarin yurduna) çikti. Namaz vakti de geldi. Bunun üzerine Bilâl, Ebû Bekr'e geldi ve: Peygamber ahkonuldu. Insanlara imamlik eder misin? dedi. Ebû Bekr: Eger isterseniz evet, dedi. Bu cevâb üzerine Bilâl namaza ikaamet etti. Ebû Bekr de öne geçip namazi kildirmaya koyuldu. Bu esnada Peygamber safflar arasinda yürüyerek, safflari yara yara geldi, nihayet birinci saf fa ulasip dikeldi. Insanlar tasfîh yapmaya basladilar. Sehl dedi ki: Tasfîh nedir bilir misiniz? Tasfîk'tir (yânî el çirpmaktir)[9].
Ebû Bekr namazini kilarken basini çevirmezdi. Arkasindaki cemâat el çirpmayi çogaltinca basini çevirdi. Bakti ki Peygamber saf-fin içinde. Peygamber hemen ona "Yerinde dur" diye isaret etti. Ebû Bekr iki elini yukariya kaldirdi da Allah'a hamd etti [10]. Sonra geri geri Peygamber'in arkasina geçti. Peygamber ileriye geçip namazi kildirdi [11].

4- Namaz Içinde Bazi Kimselerin Isimlerini Söyleyen Yahud Yine Namaz Içinde Iken (Namazi Bozup Bozmayacagini) Bilmeyerek' Baskasina Selam Veren Kimse Babi [12]

6-.....Abdullah ibn Mes'ûd (R) söyle demistir: Biz: Tahiyye namaz içindedir der, bir takim isimler söyler ve birbirimize selâm okurduk (yânî fulâna selâm olsun, fulâna selâm olsun derdik). O isimlere selâm ettigimizi Rasûlullah (S) isitti de:
Et-Tahiyyâtu îillâhi ve's-salâvâtu ve't-tayyibâtu. Es-Selâmu aleyhe eyyuhe fn-nebiyyu ve rahmetu 'ilâhi ve berekâtuhu. Es-Selâmu aleynâ ve ala ibâdVllâhVs-sâlihîn. Eshedu en lâ ilahe ille'llâhu ve es-hedu enne Muhammeden abduhu ve rasûluhu deyiniz. Çünkü sizler bu Ve ibâdiHlâhVs-sâlihîn (= ve Allah'in bütün iyi kullarina selâm olsun) sözünü söylediginiz zaman, muhakkak Allah 'in gökteki ve yerdeki her bir sâlih kuluna selâm vermis olursunuz" buyurdu [13].

5- El Çirpmak Kadinlara Mahsüstur Babi

7-.....Bize ez-Zuhrî, Ebû Seleme'den; o da Ebû Hureyre'den tahdîs etti. Peygamber (S): "Tesbîh etmek erkeklere, el çirpmak kadinlara mahsûstur" buyurmustur.

8-.....Sehl ibn Sa'd (R) söyle demistir: Peygamber (S):. "Subhânallah demek erkeklere; el çirpmak (yâhud da sag elin içini, sol elin üstüne vurup ses çikartmak) kadinlara mahsûstur" buyurdu [14].

6- Namazi Içinde Yüzünü Yürüdügü Tarafa Cevirmeksizin Geri Geri Giden Yahud Kendisine Inecek Bir Isten Dolayi Önüne Dogru Ilerleyen Kimse Babi

Bu hadîsi Sehl ibn Sa'd, Peygamber(S)'den rivayet etmistir [15].

9-.....ez-Zuhrî söyle dedi: Bana Enes ibn Mâlik söyle haber verdi: Müslümanlar o pazartesi günü sabah namazi içinde bulunduklari sirada ve Ebû Bekr onlara sabah namazini kildirirken, Peygamber

(S) birdenbire onlara göründü. Âise'nin odasinin perdesini açmis hâldeydi. Peygamber, saff saff dizilmis (namaz kilmakta) olan sahâbî-lerine bakti ve tebessüm edip gülüyordu. Ebû Bekr, Rasûlullah namaza çikmak istiyor zannederek (saffa girmek için) yüzünü kibleden ayirmadan, iki topugu üzerinde geri geri çekildi. Müslümanlar Peygam-ber'i gördükleri zaman, O'nu görmekle asiri derecede sevinerek namazlari içinde fitneye düsmelerini (yâni namazlarini bozmalarini) düsündüler. Bu sirada Peygamber onlara eliyle "Namazinizi tamamlayin" diye isaret etti. Sonra içeriye girdi ve tuttugu perdeyi saliverdi. Iste Peygamber, bu gün vefat etti [16].

7- Bab : Anasi, Namaz Kilmakta Olan Evladini Çagirdigi Zaman? [17]

10-.....Ebû Hureyre (R) söyle dedi: Rasûlullah (S) söyle buyurdu: "Bir kadin ogluna nida edip çagirdi. Oglu bu esnada ibâdet yerinde (namazda) bulunuyordu. Anasi: Yâ Cureyc! dedi. Cureyc: Yâ Allah! Anama icabet hakki ile namazimi tamamlama hakki birlesti! dedi. Anasi yine: Yâ Cureyc! dedi. Cureyc: Yâ Allah! Anam ve namazim! dedi. Anasi yine: Yâ Cureyc! diye nida etti. Cureyc de yine: Yâ Allah! Anama cevâb mi vereyim, yoksa namazi mi tamamlayayim? dedi. Bu sefer anasi: Yâ Allah! Cureyc fahise kadinlarin yüzüne bakmadikça ölmesin, diye ilendi. Cureyc'in savmiasina koyun güden çoban bir kadin siginir dururdu. (O çoban kadin baska biri ile cinsî münâsebet etmisti.) Derken bir çocuk dogurdu. Kadina: Bu çocuk kimdendir? diye soruldu. Kadin: Cureyc'dendir, savmia-sindan indi (bu çocuga beni hâmile yapti), dedi. Bu haber Cureyc'e ulasinca: Çocugunun bana âid oldugunu iddia etmekte olan bu kadin nerede? dedi. Sonra (kadinla çocuk getirildiginde): Ey çocuk, senin baban kimdir? diye sordu. Küçük çocuk dile gelip: Koyun güden bir erkek çobandir, dedi" [18].

8- Namaz Içinde Iken Çakil Taslarini El ile Dokunup (Gidermek) Babi

11-.....Bana Muaykîb (ibn Ebî Fâtima) tahdîs etti ki, Peygamber (S), secde edecegi yerdeki topragi eliyle düzelten bir kimsenin durumu hakkinda: "Bir daha böyle toprak düzleyecek olursan elinle bir defa dokun" buyurmustur [19]

9- Namazda Iken Üzerine Secde Etmek Için Elbiseyi Yere Yaymak Babi

12-.....Enes ibn Mâlik (R) söyle demistir: Biz Peygamber (S) ile birlikte sicagin siddetinde namaz kilardik da, bâzilarimiz sicaktan yüzünü yere degdirmeye muktedir olamadigi zaman, büründügü el-bisenin bir ucunu secde yerine yayar ve üzerine secde ederdi [20].

10- Namaz Içinde Iken Yapilmalari Caiz Olacak (Diger) Ameller Babi

13-.....Âise (R) söyle demistir: Peygamber (S) namaz kilarken ben (karsisinda uyurdum da)

ayaklarimi O'nun kiblesine uzatmis bulunurdum. Peygamber secdeye vardigi zaman, eliyle beni dürterdi. Ben de ayaklarimi geriye çekerdim. O secdeden kalktigi za-mân, ben yine ayaklarimi uzatirdim [21].

14-.....Bize Su'be, Muhammed ibn Ziyâd'dan; o da Ebû Hureyre (R)'den tahdîs etti ki, Peygamber (S) bir namaz kilmis, söyle buyurmustur: "Sübhesiz seytân namazimi bozmak için benim karsima geldi ve bana hücum etti. Allah bana ona istedigimi yapma kuvveti verdi. Ben de onun bogazini siktim. Ve yemin ederim ki, sabah olunca hepiniz ona bakasiniz diye, onu bir direge baglamak istedim. Fakat Süleyman Peygamber'in (O'na selâm olsun): RdbbVgfir lî ve heb lî mulken lâ yenbagt li-ahadin min ba'dî inneke ente'l-vehhâb (— Ey Rabb'im, bana magfiret et. Bana öyle bir mülk ver ki, o benden baska hiçbir kimseye lâyik olmasin. Sübhesiz Sen bütün murâd-lari ihsan edensin) (sâd: 35) demis oldugunu hatirladim. Allah da onu köpek gibi kovdu" [22]
Nadr ibn Sumeyl, noktali zâl ile "feza'attuhu" yânî onu bogdum seklinde söyledi. Dâl ve seddeli ayn ile "fede'attuhu" kelimesi ise Yüce Allah'in: "Yevmeyuda'ûne... = Ö gün onlar cehennem atesine itilip kakilirlar'" (et-Tûr: 13) kavimdendir. "Yuda'ûne = Yudfa'ûne" yânî itilip kakilirlar ma'nâsmadir. Dogru olan "Fede^attuhu" seklidir. Su kadar var ki, Su'be iste böyle ayn ve tâ harflerinin seddesi ile söylemistir [23].

11-Bab: Musalli, Namazda Iken Hayvani Bagli Bulundugu Yerden Ansizin Çözülüp Bosansa (Ne Yapar)?

Ve Katâde: Namaz kilan bir kimse (hirsiz tarafindan) elbisesinin alindigini görse, namazi birakip o hirsizin

ardindan gider, demistir [24].

15-.....Bize el-Ezrak ibnu Kays tahdîs edip söyle dedi: Bizler el-Ahvâz mintikasinda Harûriyye firkasi ile harb ediyorduk. Bu harb günlerinde ben, bir nehir kenarinda (yâhud yamaci üzerinde) bulunuyordum [25]. Baktim ki, birisi orada binek hayvaninin gemi elinde oldugu hâlde namaz kiliyor. Namaz kilarken hayvan o zâti çekistirmeye; o da hayvaninin ardindan gitmeye basladi. Râvî Su'be: Bu namaz kilan zât Ebû Berze el-Eslemî(R)'dir, demistir. Iste Ebû Berze'nin namaz içindeki bu hâlini gören, Hâricîler'den bir adam: Yâ Allah, su ihtiyara cezasini ver! diyordu. O ihtiyar (yânî Ebû Berze) namazi bitirince (o Haricîye karsi) söyle cevâb verdi: Ben senin sözünü isittim. Ve yine ben Rasûlullah ile beraber alti yâhud yedi yâhud sekiz gazvede bulundum. Ve Rasûlullah'in (namazda ve diger hususlarda insanlara dâima) kolaylastirma gösterdigine sâhid oldum. Simdi benim bu hayvanin hareketine engel olmakhgim, onu basibos birakmakligim-dan bana daha sevgilidir. Çünkü birakilinca hayvan kendi yemligine dönecek ve o takdirde bana mesakkat ve zorluk olacaktir [26].

16-.....Urve söyle demistir: Âise (R) söyle dedi: .Günes tutuldu. Peygamber hemen namaza kalkti ve uzun bir sûre okudu. Sonra rükû' etti; rukû'u da uzatti. Sonra basini rukû'dan kaldirdi. Sonra diger sûreye basladi. Sonra rukû'u yerine getirince, rukû'dan basini kaldirdi. Sonra secde etti. Sonra ikinci rek'atta da bu iki kiyam ve iki rukû'u yapti. Sonra söyle buyurdu: "Sübhesiz bunlar, Allah'in âyetlerinden iki âyettir. Sizler bu tutulmayi gördügünüz zaman, sizden açilincaya kadar namaz kiliniz, Yemîn olsun ki, ben su kusûf namazi kildigim yerde bana va 'd olunan her seyi görmüsümdür. Hattâ namazda benim ileriye dogru gitmeye basladigimi gördügünüz vakit de ben cennetten bir salkim üzüm almak istedigimi görmüsümdür. Ve yine yemîn olsun ki, beni geriye çekilir gördügünüz sirada ben cehennemi, bâzist bâzisini kiriyor görmüsümdür. Ve ben cehennemin içinde Amr ibn Lahuyy'i da gördüm; iste o, putlar için hayvanlari sâibe yapan (yâni saliveren) kimsedir" [27].

12- Namaz Içinde Iken Tükürük Çikarmak ve Üfürmek Nevinden Caiz Olacak Seyler Babi

Ve Abdullah ibn Amr'dan zikrolunur ki, Peygamber (S) bir kusûf namazinda secdesi esnasinda üfürmüstür [28].

17-..... Bize Hammâd, Eyyûb*dan; o da Nâfi'den; o da Ibn Umer(R)'den tahdîs etti ki (o söyle demistir): Peygamber (S) mescidin kiblesinde bir tükürük gördü de bundan dolayi mescid ahâlîsine karsi öfkelenip üzüldü ve söyle buyurdu: "Sübhesiz Allah, herbiri-nizin yüzünün yöneldigi taraftadir. Binâenaleyh herhangi biriniz namaz içinde bulundugu zaman sakin tükürmesin". Râvî: Yâhud "Balgam çikarmasin" buyurdu, dedi. Sonra Rasûlullah indi de onu eliyle kazidi. Ve tbn Umer: "Herhangi biriniz tükürmek zorunda kaldigi zaman, sol tarafina tükürsün" dedi.

18-.....Bize Su'be tahdîs edip söyle dedi: Ben Katâde'den isittim; o da Enes(R)'ten: Peygamber (S): (Mü'min) namaz içinde oldugu zaman sübhesiz o Rabb'i ile munâcaat eder. Bunun için sakin önüne tükürmesin, sag tarafina da tükürmesin. Fakat (zarurî durumda) sol tarafindan sol ayaginin altina (tükürebilir)" [29].

13- Namazi Içinde Iken Erkeklerden Bilmeyerek El Çirpan Kimsenin Namazinin Bozulmayacagi Babi

Bu konuda Sehl ibn Sa'd(R)'in, Peygamber(S)'den hadîsi vardir [30].

14- Bab : Namaz Kilan Kimseye "Ileri Git" Yahud "Bekle" Denildigi Zaman, Bunda Be's Yoktur

19-.....Sehl ibn Sa'd (R) söyle demistir: (Bâzi) insanlar Peygamber (S) ile birlikte namaz kilardi. O halde ki, bunlar bellerindeki futalarim, küçük oldugu için (çocuklar ^gibi) boyunlarina baglamis

olurlardi. Bu sebebden (cemâate gelen kadinlara): Erkekler dogrulup oturmadikça baslarinizi secdeden kaldirmayiniz, denirdi [31].

15- Bab : Musalli Namaz Içinde Iken Selama Mukaabele Etmez

20-.....Abdullah ibn Mes'ûd (R) söyle demistir: Ben Peygamber (S) namazda iken kendisine selâm verir idim, O da bana mukaa-bele ederdi. (Necâsî'nin yanindan) dönüp geldigimiz zaman (yine na-mazda iken) kendisine selâm verdim, fakat bu sefer selâmima mukaabele etmedi (ve namazdan sonra): "Sübhesiz namaz içinde (Allah ile) azametli bir mesguliyet vardir" buyurdu [32].

21- Bize Ebû Ma'mer tahdîs edip söyle dedi: Bize Abdulvâris tahdîs edip söyle dedi: Bize Kesîr ibnu Sinzîr, Atâ ibn Ebî Rebâh'tan tahdîs etti. Câbir ibn Abdillah (R) söyle demistir: Rasûlullah (Mus-ta'lik ogullari seferinde) beni kendisine âid bir ihtiyâca gönderdi. Ben gittim. Sonra o isi yerine getirerek geri döndüm ve kendisine selâm verdim. Fakat Rasûlullah selâmimi karsilamadi. Bunun üzerine kalbimde öyle siddetli bir hüzün meydana geldi ki, «nun mâhiyetini yalniz Allah bilir. Içimden de: Belki Rasûlullah bana danldi, bu isini agir yaptigima hükmetti, dedim. Sonra kendisine tekrar selâm verdim. Yine selâmima mukaabele etmedi. Bu defa gönlümde birinci de-fakinden daha siddetli bir hüzün meydana geldi. Sonra Rasülullah'a (üçüncü defa) selâm verdim. Bu kerre (namazdan çikinca) selâmimi karsiladi. Ve: "Beni, senin selâmina selâm ile mukaabele etmekten, yalniz benim namaz kilmakta bulunmakligim men' etmistir" buyurdu. Ve Rasûlullah bu sirada devesi üzerinde kibleden baska cihete yönelmis olarak yol aliyordu [33].

16- Namaz Içinde Iken Meydana Gelecek Herhangi Bir Isten Dolayi Elleri Yukari Kaldirmak Babi

22-.....Sehl ibn Sa'd (R) söyle demistir: Rasûlullah'a, Kubâ'daki Amr ibn Avf ogullan arasinda bir kavga meydana geldigi haberi ulasti. Rasûlullah, sahâbîlerinden bir takim insanlarla, onlarin arasinda baris yapmak üzere hemen yola çikti [34]. Rasûluilah orada alikonuldu. Namaz vakti de geldi. Bilâl, Ebû Bekr'e geldi ve: Yâ Ebâ Bekr! Rasûlullah alikonuldu, namaz vakti de geldi. Sen insanlara imamlik yapar misin? dedi. Ebû Bekr: Peki, istersen kilalim, dedi. Bunun üzerine Bilâl namaza ikaamet etti. Ebû Bekr de öne geçip insanlara namaz kildirmak için Allâhu Ekber deyip namaza basladi. Bu sirada Rasûlullah, safflar arasinda yürüyerek, safflari yara yara geldi ve nihayet birinci saffta dikildi. Insanlar tasfîha (yânî el çirpmaya) basladilar [35].
Sehl: "Tasfîh", tasfîk; yânî el çirpmaktir, dedi.
Sehl söyle devam etti: Ebû Bekr, namazini kilarken basini çevirmezdi. Arkasindaki cemâat el çirpmayi çogaltinca basini çevirip bakti ve Rasûlullah'i gördü ki, Rasûlullah ona isaret edip, insanlara namazi kildirmasini emretmekte! Ebû Bekr hemen elini kaldirip (Rasû-lullah'in kendisine olan bu emrinden dolayi) Allah'a hamd etti [36]. Sonra Ebû Bekr geri geri çekilerek, Peygamber'in

arkasina geçti ve saffta dikeldi. Rasûlullah da öne ilerleyip insanlara namazin bakiy-yesini kildirdi. Namazi bitirince yüzünü insanlardan tarafa döndürüp, söyle buyurdu: "Ey insanlar! Size ne oluyordu ki, namaz içinde bir sey ariz oldugu zaman el çirpmaya basladiniz? El çirpmak, ancak kadinlara mahsûstur. Her kime namazi içinde iken bir sey ariz olursa Suhhânallah desin". Bu sözlerden sonra Rasûlullah Ebû Bekr'e yöneldi ve: "Yâ Ebâ Bekri Sana namazi kildir diye isaret ettigimiz zaman seni insanlara namaz kildirmandan men' eden nedir?" diye sordu. Ebû Bekr: "Ebû Kuhâfe oglu için, Rasûlullah'in önünde durup namaz kildirmasi lâyik olmaz" dedi.

17- Namazda Iken Elini Bos Bögrü Üzerine Koyma(nin Hükmü) Babi [37]

23-.....Bize Hammâd ibn Zeyd, Eyyûb'dan; o da Muhammed ibn Sîrîn'den; o da Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etmistir. Ebû Hurey-re: Namazda iken eîi bos bögür üzerine koymak nehyedildi, demistir.
Ve Hisâm ibn Hassan ile Ebû Hilâl Muhammed ibn Selîm, Ibn Sîrin'den;o da Ebû Hureyre'den;o daPeygamber(S)'den olmak üzere söylediler [38].

24-.....Bize Muhammed ibn Sîrîn, Ebû Hureyre(R)'den tahdîs etti. Ebû Hureyre: Kisinin, elini bos bögrü üzerine koyarak namaz kilmasi nehyedildi, demistir [39].

18- Bab : Insan Namaz Içinde Iken Herhangi Bir Seyi Düsünür

Ve Umer (R): Ben namazda iken ordumun mühimmatini hazirlar, tertîb ve tanzîm eylerim, demistir [40].

25-.....Bana Ibnu EbîMuleyke, Ukbe ibnu'l-Hâfis(R)'den haber verdi. O söyle demistir: Ben Peygamber ile beraber ikindi namazini kildim. Peygamber namazdan selâm verince, sür'atle kalkti; acele acele kadinlarindan birinin yanina girdi. Sonra disari çikti ve sür'atle gitmesinden dolayi cemâatin yüzlerindeki hayretlerini gördü de: "Ben namazda iken bizde biraz altin bulundugunu hatirladim [41]. Ve bizim yanimizda aksama ulasmasim-yâhud söyle dedi: Bizim yanimizda gece geçirmesini- istemedim de, onun taksim edilip dagitilmasini emrettim" buyurdu [42].

26-.....Ebû Hureyre (R) söyle dedi: Rasûlullah (S) söyie buyurdu: "Namaz için ezan okundugu vakit seytân, ezani isitmemek için (yâhud ezan sesini duymayacak yere kadar; yâhud ezani duyma-sin diye) yüzgeri edip (telâsla) yellene yellene kaçar. Müezzin (ezam bitirip) sustugu zaman, döner gelir. Namaz için ikaamet edilince, yine arkasini dönüp kaçar. îkaameti bitirip susunca yine dönüp gelir. Artik devamli insanla bulunur da ona: Namazdan evvel hiç aklinda olmayan seyleri hatirla, der durur. Tâ insan kaç rek'at kildigini bilmez oluncaya kadar" [43]
Ebû Seleme ibnu Abdirrahmân: Sizden herhangi biriniz bunu yaptigi zaman oturur hâldeyken iki

secde yapsin, dedi. Ve Ebû Seleme bunu Ebû Hureyre(R)'den isitmistir [44].

27-.....Bana ibnu EbîZi'b, Saîd el-Makburî'den haber verdi.
O söyle demistir: Ebû Hureyre söyle dedi: Insanlar, Ebû Hureyre Pey-gamber'den çok hadîs rivayet ediyor, deyip duruyorlardi. Bir adama kavustum da ona:
— Rasûlullah (S) dün gece yatsi namazinda ne okudu? Diye sordum.
O zât: :r
— (Ne okudugunu) bilmiyorum, dedi.
Ben:
— Sen o namazda hâzir bulunmadin mi? dedim [45].
O:
— Evet, bulundum, dedi [46]. (Ebû Hureyre dedi ki:)
— Lâkin ben Rasûlullah'in o namazda su ve su süreleri okudugunu bilmekteyim, dedi [47].

---

[1] Bâzi Buhârî nüshalarinda hâsseten es-Sagânî nüshasinda böyle ' 'Besmele' 'Ii bir büyük baslikla gelmistir. Miftâhu Kunûzi's-Sünne'dc de bu, ayri bir kitâb halindedir.

[2] Babin hadîsinde Peygamber, Ibn Abbâs'i namaz içinde sol yanindan sag yanina eliyle geçirmistir. Namaz içinde böyle el ile yardim istemek caiz olunca, buna kiyâsen bedeninden istedigi herhangi bir organiyle yardim istemesi caiz olur.

[3] Ebû Ishâk, Amr ibn Abdillah es-Sebîî'dir. Kûfe'de yetisen büyük tabiî fakîhi-dir; otuz sekiz sahâbtden rivayeti vardir. 126 hicret yilinda 96 yasinda vefat etmistir. Ebû Hanîfe'nin üstâdlarindan sayilmistir {Umdetu'l-Kaarî, III, 697).

[4] Alî ibn Ebî Tâlib'in bu fiilini, Buhârî'nin üstâdlarindan olan Müslim ibn Ibrâ-hîm, Abdusselâm ibn Ebî Hâzim'dan; o.da Gazvân ibn Cerîr'den; o da babasindan böyle tahrîc etmistir. Bunu Ibn EbîSeybe de tahrîc etmistir (Fethu'l-Bârî).
Bu ta'lîktekI "rusg" kelimesi hakkinda su bilgi verilmistir:
râ'nin dammi ve sîn'in sükûnuyle ve iki damma Ile hayvan kisminin tirnagiyle ellerinin ve ayaklarinin Incikleri kavustugu yerin arasinda olan mev-zia denir ki, hurda ve bukagilik ta'bîr olunur. Bir kavle göre insanda zikredilen sekilde bilege, kezâlik ayakta incikle tabanin kavustugu yerde olan oynak yerine denir ki, eldeki bilegin yerindedir. Cem'i "j-C-jî" ve " m*L*'j " gelir, ve her hayvanin dahi zikredilen yerine "rusg" denir.
"â^'": râ'nin dammiyle " çL)\ " ma'nâsinadir ki, zikrolundu {Kaamûs

[5] Rasûlullah'in onun sag kulagini bükmesi, imâm yalniz oldugu zaman me'mû-mun sag tarafta duracagini tenbîh içindi... "Abdest almayi hafîf yapmak bâ-bi"nda geçen hadîste Ibn Abbâs: Beni yerimden çevirip sag yanina geçirdi, demistir.
Buhârî, Rasûlullah'in iste bu fiilinden, namaz kilanin, namazini düzeltip kuvvetlendirecek bir isi eliyle yapabilecegi hükmünü çikarmistir. Çünkü musal-lîye namazi içinde baskasina âîd bir iste elini kullanmasi caiz olunca, ihtiyâç duydugu zaman namazinda kuvvetli olmak ve nesâtlanmak için kendi sahsiyle ilgili bir iste eliyle yardim etmesi, evlevIyetle caiz olur (Kastallânî).
Buhârî bununla küçük amelin (ameli yesîrin) namaza mâni' olmayacagini isbât etmek istemistir.

[6] Bu tek rek'atli namaz bir rek'at mi, yoksa üç rek'at mi; ibarenin mantûkundan açikça anlasilamiyor. Onun için vitr namazini kimi bir niyetle üç, kimi ikinci rek'atta selâm ile ayirarak üç rek'at, kimi yalniz tek rek'at i'tibâr etmistir.
Buhârî bu hadîsi, bâzi küçük kelime farklanyle Sahfh'inin oniki yerinde, ayri ayri mes'elelere delîl yapmak üzere getirmistir.

[7] Bu bâbdaki hadîsler, Islâm'in baslangicinda namaz içinde bâzi hacetlerle kisaca söz söylemenin mübâh oldugunu isbât ediyor. Islâm'in baslangicinda namazda kelâmin mübâh olup, sonradan haram kilindigi hususunda da fakîhlerin çogu nun ittifaki vardir. Su kadar var ki Imâm Mâlik, namazi islâh için namaz içinde kelâmi tecviz etmistir. Imâm Safiî de hatâen kelâm etmenin namazi bozmayacagina kaail olmustur. Hanefîler ise böyle farklara lüzum görmemisler, namazda kelâm ister namazi islâh kasdiyle, ister sehven söylenmis olsun namazi bozar demislerdir.
Namazla ilgisi olmayan konusmalarin harâmligmda ve namazi bozacaginda âlimler ittifak etmislerdir.

[8] Birincisindeki "Sübhesiz namaz içinde azametli bir mesguliyet vardir" fikrasi ile üçüncü hadîsteki "Bize susmak emrolundu" fikrasi bâb basligina uygunluk yerleridir. Bunlar artik, namaz içinde, baslangiçta mevcûd olan genislik ve serbestlik derecesinde söz söylemenin nehyedildigini isbât eder. Bununla beraber Ihtiyâç hâlinde namazi düzeltmek veya yanilmayi hatirlatmak için tesbih, hamd ve benzeri küçük cümlelerin söylenebilecegi, bunun ardindaki ve baska hadîslerle sabittir.

[9] Cemâatin el çirpmasi, Peygamber'in geldigini Ebû Bekr'e haber vermek içindi. Buna *' j^' - Tasfîh" yâhud " j^ = Tasfîk" denir. Bâzi lûgatçilara göre tasfîh, bir elin arkasini diger elin avucuna vurup ses çikarmaktir. Tasfîk ise, avuçlari birbirine çarpmaktir. Namazda ihtiyâç sirasinda bunu yapmak kadinlara mahsûstur. Bazilarinca sag elin iki parmagini sol avucuna vurup ses çikarmak diye ta'rîf edilmistir.

[10] Hadîsin bâb basligina delîl olan yeri burasidir. Namaz içinde hamd olsun, tes-bîh olsun caizdir. Imâmin namaz fiillerinde yâhud kiraatte yanildigini kendisine bildirmek için cemâatin tesbîh etmesi caiz oldugunda ittifak vardir. Bunun maadasi hakkinda fakîhler ayri ayri görüsler ileri sürmüslerdir

[11]
Buhârî bu hadîsi Sahîh'inde ayri ayri basliklara delîl olmak üzere bâzi sened ve lâfiz farklari ile yedi yerde getirmistir.

[12]
Bu baslikta Hamavî, Kusmeyhenî ve Kerîme nüshalarinda "muvâceheten" lâfzi sabit olmustur. Ebû Zerr, Asîlî ve Ibn Asâkir nüshalarinda bu lâfiz düsmüstür. Bâzi nüshalarda ismi fail vezni ile ve zamire muzâf haliyle " H^r j^ J* = Ona yönelici olmayarak" seklinde gelmistir. BIz bu ihtilâftan dolayi baslik tercemesinde "muvacehe" kelimesini katmadik.
Basliktaki iki hükme de hadîste mutâbaat noktalari vardir.

[13]
Bu Tahiyyât Duâsi'nm tercemesi, Tesehhüd babinda verilmisti

[14]
Hadîslerin bâb basligina delâlet noktalan açiktir. Bunlar ayni hadîsin degisik sahâbîler tarafindan rivayetidir. Birinci hadîste " jj-^= et-Tasfîk"; ikincisinde ise " «jJ-tJi = et-Tasfîh" lâ.fziyle gelmistir. Bu lâfizlarin ayni ma'nâya (yânî el çirpmak ma'nâsma) geldigi 5 rakamli hadîsin hasiyesinde geçmisti. Bâzi lûgat-çtlara göre "Tasfîh", bir elin arkasini diger elin avucuna vurup ses çikarmaktir. Tasfîk ise, avuçlari birbirine çarpmaktir. Bazilarinca sag elin iki parmagini sol avucuna vurup ses çikarmak diye ta'rîf edilmistir.

[15]
Buhârî Sehl ibn Sa'd'in bu, namaz içinde geri geri ve ileriye dogru gidisi anlatan meshur Minber Hadîsi'ni, Kitâbu's-Salât'in evvellerinde ve Kitâbu'l-Cumua'da mevsûlen rivayet etmistir.
Bu hadîsten iki üç adimlik hafîf yürüyüsün namazi bozmayacagi ve ögretmek gibi bir maslahat için imâmin me'mûmlardan biraz yüksek bir yerde durmasi... caiz oldugu hükümleri çikarilmistir

[16]
Hadîsin bâb basligina mutabakati açiktir.

[17]
Yâni namaz içinde iken ananin çagirmasina icabet vâcib olur mu, olmaz mi? Vâcib olursa namaz bâtil olur mu, olmaz mi? Bu iki mes'elede görüs ayriliklari vardir. îste Buhârî, bundan dolayi izâ'nin cevâbini zikretmemistir (Fethu'l-Bârî).

[18]
Hadîsde Cureyc'In namaza devamla, anasina cevâb vermek arasinda tereddüd ettigi; namazini birakip anasina Icabet etmek evlâ iken, namaza devam etmeyi üstün gördügü, bu yüzden anasinin ilericiyle bir iftiraya ugradigi, fakat Yüce Allah'in onu bu musibetten kurtaracak duasina icabet ettigi sabit oluyor.
Buhârî bu hadîsi Meryem Sûresi Tefsiri ile Israil ogullari'ni Zikr bölümlerinde, daha uzun bir metin hâlinde getirmistir. Oradaki açiklamalar daha fazla olacaktir.

[19]
Hadîsteki "racul" taglîb olarak geldiginden, çakil taslarina el ile dokunma ve toprak düzeltme cevazi erkek kadin herkes hakkinda carîdir. Bir defaya mahsûs olmak üzere, secde ederken namaz kilana ezâ verecek çakillarin gidebilmesinde; topragin el ile düzeltilmesinde dînî bir mahzur yoktur.

[20]
Bu hadîs de, Buhârî'nin bâb basliginda isaret ettigi gibi, sicagin ve sogugun siddetli zamanlarinda, giyilen elbiseyi namazda iken yayip üzerine secde etmenin cevazina delâlet etmektedir.

[21]
Bu hadîs, bâb basligindaki hususa, yânî namaz içinde iken yapilan küçük is ve hareketlerin cevazina delâlet etmektedir. Bununla beraber erkek ile kadinin birbirlerine el ile dokunmalarinin abdesti bozmayacagina, ve uyuyan insana dogru namaz kilinabilecegine de açikça delâlet etmektedir

[22]
Bu hadîs dahî Peygamber'in namaz içinde iken kendisine görünüp, namazini bozmak için hücum eden seytâni yakalayip def etmesi gibi fiilleri ile bâb basligina delildir. Bâb basligina uyan yeri "Onu def ettim" yâhud "Bogdum" ma'-nâsina olan ifâdelerdir. Çünkü bunlar küçük ameldir. Bundan, küçük amellerin namazi bozmayacagi hükmü çikarilmistir.

[23]
Ibn Surneyl'den gelen bu ziyâde Buhârî'nin Ebû Zerr, Ebû'1-Vakt, Asîlî ve Ibn Asâkir nüshalarinda yoktur. Bu ziyâde Kusmeyhenî ile Kerîme nüshalarinda sabittir (Fethu'l-Bârî). Buradaki kelimeler lûgatta söyledir:
Jj-Oji : Darb vezninde, unf.ve siddetle öte kakmak ma'nâsmadir, üçüncü bâbdandir...
öj-jji : Dâl'in fethi ve noktali gayn'in sükûnu ile öldürünceye kadar bogazini sikip bogmak ma'nâsinadir. Üçüncü bâbdandir.
jjjji : Zâl'in fethi ve hemzenin sükûnuyle pek siddetle bogmak ma'nâsinadir.
^'ji\: Noktasiz ayn ile oUü ma'nâsinadir, üçüncü bâbdandir. Ve siddetle def eylemek ma'nâsmadir.
Ii}\: Dâl'in fethi ve ayn'in tesdîdiyle unf ve azar ile def eylemek ma'nâsmadir; birinci bâbdandir (Kaamûs Ter.).

[24]
Katâde'nin bu sözünü Abdurrazzâk mevsûlen rivayet etmis ve: "Musallî kuyu kenarinda bir çocugu görür de, çocugun kuyuya düsmesinden korkarsa namazini bozar, çocuga kosar" dedigini de ziyâde etmistir (Aynî ve Kastaliânî).

[25]
Hadîsteki bu "j£ ^»'J? " terkibinde cüruf, cîm'in ve râ'nin dammi ile sel suyunun yardigi yere denir. Dilimizde "yar" ta'bîr olunur.
jU Jj* sel suyunun oyup götürdügü arz parçasidir. Buna göre £ y-*'j>- nehir yan, demek olur. Bu kelime Kusmeyhenî nüshasinda noktasiz hâ ile zabto-lunmustur. Huruf ise cânib ma'nâsina oldugundan tercemede bu iki ma'nâya isaret edildi. Sarihler bunun, Duceyl nehri oldugunu bildirmislerdir.
el-Ahvâz, Basra ile Fars arasinda dokuz kazaya denir ki, herbirinin husûsî ismi vardir; mecmûuna Ahvâz denir. Herbirine müfred olarak Hevz denilmez. Dokuz kaza sunlardir: Râmehurmuz, Asker Mukrim, Tuster, Cundisâbûr, Sûs, Sarak, Nehr Teyrî, Eydec, Menâzer (Kaamûs Ter.). Bütün Ahvâz, Umer'in ha-lîfeligi devrinde fetholunmustur
Ahvâz'daki Haricîler harbi Ebû'l-Abbâs Muberred'in Kâmilinde hicretin 60'inci yilinda baslayip, 65 yilinda sona erdigi bildirilmistir.

[26]
Hadîsin bâb basligina delîl olan yeri "Hayvani onu çekistirmeye, o da onun ardindan gitmeye basladi" fikrasidir (Umdetu'l-Kaari, III, 721).
Kastaliânî söyle demistir: Fakîhîer, devamli çok yürüyüsün farz namazi bozacagi üzerinde ittifak etmislerdir. Bunun için Ebû Berze hadîsinde bahsedilen yürüyüs, az yürüyüse hamledilir. Amr ibn Merzûk'un rivayeti bunu te'yîd etmektedir. Amr ibn Merzûk rivayetinde: Ebû Berze atini tuttu, sonra namaz yerine arka arkaya yürüyüp geldi, seklindedir. Bu da onun dönüsünün çok yürümekle olmadigini is'âr eder. Bu bir küçük amel ve az yürüyüs idi. Kibleye arka dönme de yoktu. Bu sebeble Ebû Berze bu fiilini namaza mâni' saymiyordu (frsâdu's-Sârî, II, 357).

[27]
Hadîsin bâb basligina uygunlugu, Peygamber'in bu kusûf namazi içinde Iken, bulundugu yerden biraz ileriye gittigi, ve bir sey tutar gibi elini uzattigi sonra geriledigi fikralaridir. Iste BuKârî bütün bu hareketlerin namazi bozmadigini isaret etmis oluyor.
Hadîsin son fikrasinda Peygamber, sâibe hurafesini ilk îcâd edeni ve cehennemde gördügünü haber vermektedir. Sevâib, sâibe'nin cem'Idir. Sâibe, adak yapilarak basibos saliverilen ve bir daha hiçbir iste kullanilmayan devedir. Arablar Câhiliyyet devrinde bir hastanin sihhatine kavusmasi veyâhud bir yolcunun selâmetle dönmesi için deveyi adaklayip isaret koyarak salivermek âdetinde idiler. Artik sâibe deve, eceli ile ölünceye kadar istedigi merada otlar, istedigi sudan içerdi. Hiçbir kimse ona binmek, yük yüklemek hakkini hâiz degildi. Onu kullanmak Arablar'ca haram kilinmisti. el-Mâide: 102. âyeti ile bu ve diger hurafeler ve asilsiz Câhiliyyet âdetleri redd ve haram kilinmistir.

[28] Abdullah ibn Amr'in bu hadîsini Ebû Dâvûd mevsûlen rivayet etmistir.
Bâb altindaki hadîslerin bâb basligina delâleti gayet açiktir.
[29] Bu hadîsler zarurî hâlde tükürme hakkindaki hükme delâlet etmektedir. Buhâ-rî'nin Abdest Alma ve Namaz Kitâblari'nda Enes'ten rivayet ettigi hadîslerde Peygamber, tükürme âdabini gösterir. Enes söyle demistir: Peygamber (S) -namazda iken- elbisesinin içine tükürdü (yânî onu mendil gibi kullandi), demistir.
Bu son hadîsin Namaz Kitâbi'ndaki rivayeti söyledir:
Enes (R)'ten: O söyle demistir: Peygamber (S) bir gün kiblede tükürük buldu. Bu kendisine o kadar agir geldi ki, üzüldügü yüzünden besbelli oldu. Kalkti, eliyle onu kazidi. Sonra: "Herbiriniz namazina durdugu zaman sübhesiz Rabb 'i ile munâcât eder. Rabb 'i kendisi ile kiblesi arasindadir. O hâlde, hiçbiriniz k'iblesine karsi tükürmesin. Zarurî oldugunda ya sol tarafina, ya sol ayaginin altina tükürsün " buyurdu. Sonra elbisesinin kenarindan tuttu ve içine tükürüp dürerek "Yâhud Iste böyle yapsin" buyurdu.
Tükürük, Ibrâhîm Nahaî'den baskasina göre tâhir ise de, mescide, bilhassa kible cihetine tükürmek edebe aykiri oldugu için nehyedilmistir.
Buhârî bu fiillerin bâzisinin nehyedilmis oldugunu, bâzisinin da zaruret hâlinde caiz olup namazi bozmayacagini isaret etmek istemistir.
[30] Setil'in bu hadîsi "Subhânaltah, erkeklere.... el çirpmak kadinlara mahsûstur..." ibaresiyle daha evvel de geçmisti. Buhârî bununla iki bâb sonra gelecek olan hadîsi isaret etmektedir. Rasûlullah, bilmeyerek erkeklere mahsûs olan Subhâ-nallah ta'bîrini söylemeyip de kadinlara mahsûs olan el çirpmayi yaptiklari hâlde o namazin tekrar kilinmasini emretmemesi, bu fiilin namazi bozmadigina delîl oluyor.
[31] Ibn Hacer, bunu söyleyenin Bilâl Habesî olmasi gâlib zann oldugunu ileri sürüyorsa da Ebû Dâvûd ile Beyhakî'nin Esma bintu Ebî Bekr'den olan rivayetlerinden, bunu söyleyenin bizzat Rasûlullah oldugu anlasiliyor.
Bâb basligina uyan kisim, metindeki hadîsin son fikrasindaki tavsiyedir.
[32] Bu hadîs, bu bölümün "Namaz içinde iken kelâmin nehyedilmesi" unvanli ikinci babinda da geçmisti.
Her iki hadîsin bâb basligina delâletleri açiktir.
Fakîhler bu hadîslerle namaz kilanin sözle mukaabele edemiyeceginekaail olmuslardir. Bâzilari isaretle mukaabele edilebilecegini ve bunun müstehâb oldugunu ileri sürmüslerdir. Hadîslerin sarîh hükmü, namaz kilana selâm vermenin kerâhatidir.
[33] Hadîsin son fikrasi, süvarinin kibleden baska tarafa dogru gittigi sirada binegi üzerinde namaz kilmasinin cevazina delildir.
[34] Amr ibn Avf ogullan Evs kabilesinden bir koldur. Bu hadîste de ifâde edildigi gibi, meskenleri Küba'da idi. Buhârî'nin baska bir rivayetinde: Kubâ halki kavga etmisler, birbirine girip tas atmislardi. Bu keyfiyyet Rasûlullah'a haber verildi. Rasûlullah: "Haydin gidelim de baristiralim" buyurmustur.
[35] Cemâatin el çirpmasi, Rasûlullah'in gelmis oldugunu Ebû Bekr'e haber etmek içindi
[36] Hadîsin bâb basligindaki hükme delîl olan yeri burasidir.
Daha evvel geçen diger rivayette: "Ebû Bekr ikielini kaldirip.... Allah'a hamd etti" seklindedir. Iste bundan, namaz içinde herhangi bir sebebden dolayi hamd, duâ, zikr için bu kadarcik bir el hareketinin, eli yukari kaldirmanin cevazi sabit oluyor.
[37] Lûgatla ilgili açiklamalar:
Insanin ortasina denir ki, bel ta'bîr olunur... Iftiâl vezninde ... ve kelâmi mu'cîz ve muhtasar kilmak ma'nâsi-nadir; gûyâ ki kelâma ortasindan baslamis olur...
Ve Kur'ân-i Kerîm'de secde âyetini tilâvet ederken, secde eylememek için secde âyetini terkedip geçmek ma'nâsina ser'î bir isti'mâldir. Bir kavle göre, secde eylemek için yalniz secde âyetini tilâvet eylemek ma'nâsmadir ki, ikisinde de ser'î nehy sâdir olmustur...
Ve ihtisar, eli bögür üzerine koymak ma'nâsmadir. Ve namazda sûrenin âhirinden hemen bir yâhud iki âyet okumak ma'nâsina ser'î bir hakikattir... Ve bir nesneden fuzûlî ve bîhûde olani hazf ve izâle eylemek ma'nâsmadir... Ve yolun pek yakin olanina gitmek ma'nâsmadir. Ve bir nesneyi kökünü kazimak üzere kesmeyip, hemen bir mikdârca kesmek ma'nâsinadir.
•j-*^': Bos bögüre denir... Harkafe (omca kemiginin basi) yânî yan basinda olan kemik ile kisa egenin arasina denir... (Kaamûs Ter.).
Ibn Esîr de en-Nihâye'sinde bu ma'nâlari verdikten sonra sunu da ilâve etmistir: Bir ma'nâda musallînin namazda elinde asâ tutup, ona dayanmasidir ve hadîsteki nehy buna yöneliktir, demistir.
Tirmizî de, namaz kilan kimsenin elini bögrüne koymasidir diye tefsir etmistir ki, bu tefsir, Ibn Ebî Seybe'nin Musannafmda bu hadîsi Ebû Hureyre'-den rivayet eden Muhammed ibn Sîrîn'den nakledilmistir.
Ihtisarin mühim bir tefsirini de Herevî Gartbeyn'inde söyle bildirmistir: Ihtisar, namazda kiyami, rukû'u, sucûdu kisaltmaktir. Hadîste böyle hafif teriîb namaz kilmaktan nehyedilmistir, demistir.
[38] Bunlardan birincisininkini Buhârî burada, ikincisininkini de Dârakutnî mevsû-len rivayet etmistir. Bununla hadîs merfû' oluyor.
[39] Bu lügat ve istilah ma'nâlarmdan sonra, hadîsler hakkinda daha fazla söz etmeye ihtiyâç yoktur. Bu ma'nâlardan tercih ettigimize göre, hadîslerin bâb basligina mutabakatlari açiktir.
[40] Umer'in bu sözünü Ibn Ebî Seybe sahîh bir isnâdla mevsûlen rivayet etmistir. Ahmed ibn Hanbel'in Müsned'inde ve baskalarinda, Umer'in bu konuda daha baska ifâdeleri de vardir. Umer'in bu sözlerinden dolayi hiçbir sahâbînin inkârina ma'rûz kaldigina dâir hiçbir rivayet de yoktur. Demek ki mutlak hâtiralar ve düsünceler namazin hakikatine zarar vermiyormus.
[41] Bu, namaz Içinde namaza âid olmayan bir seyi düsünmekle, namazin bozulmayacagini gösterir. Bâb basligina delil olan yer de burasidir
[42] Bu hadîs, Ezân'in Baslamasi Kitâbi'nm "Insanlara namaz kildirip da bir hacetini hatirlayan ve insanlarin omuzlarindan asan kimse bâbi"nda da geçmis ve ilgili bâzi îzâhlar orada verilmis idi.
[43] Hadîsin bâb basligina delîl olan yeri, bu son tarafidir. Nefsânî hâtiralar ve seytanî vesveseler namazla ilgili seyler degildir. Namaz kilarken hâtiralardan, vesveselerden âzâde kalabilen var midir? Belki vardir. Fakat su muhakkak ki, ümmetin büyük bir kismi namaz esnasinda yabanci olan herseyden gönlünü bosaltmaya muvaffak olamiyor!.. (Tecrîd Ter., I, 122-123).
Buhari bu hadîsi Ezân'm Baslamasi Kitâbi'nda da zikretmisti
[44] Ebû Seleme'nin bu hadîsi, Kitâbu's-Sehv'de gelecek olan bir hadîsin bir tarafidir. Buradaki kismin sonu, bunun mevkuf degil, merfû' oldugunu göstermektedir.
[45] Burasi, bâzi nüshalarda soru hemzesiz " liip^' p = Sen onda tam bir huzurla hâzir bulunmadin (yânî fikrin baska seylerle mesgul idi)" seklindedir.

[46] O zât, namaz isinden baska seylerle mesgul olmus da Peygamber'in okudugu sûreleri unutmus gibidir

[47] Ebû Hureyre, fikrini namaz fiilleriyle mesgul edip iyice zabt ve saglamca bildigini ifâde etmis oluyor. Bu hadîste Ebû Hureyre'nin zabtinin siddeti ve saglamligi, çok hadîs isitip, çok rivayet etmesi .... vardir. Kitâbu'l-Ilm'de de Peygamber'den çok hadîs isitip bellemesini ve çok rivayette bulunmasini gayet güzel bir gerekçe ile savunmasi geçmisti.
Buradaki hadîs, Buhârî'nin Müslim'den yalniz olarak rivayet ettigi hadîslerdendir.